

НЕПОКУПНА Т. А., кандидат економічних наук, доцент

ГОДЗЬ О. О., магістр економіки

ЛИСЕНКО М. О., магістр економіки

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ГРОМАД

Соціальна справедливість розуміється теоретиками і практиками і як недопущення надмірної диференціації доходів, і як створення однакових стартових умов, і як зобов'язання держави підтримувати найбільш вразливі верстви населення, і як забезпечення населення рівним набором базових соціальних гарантій та ін. [1]. Варіативність тлумачення справедливості впливають на суспільні інститути, на економічні відносини, на господарську культуру і менталітет, світогляд і поведінку населення. Водночас, тип соціально-економічного устрою, наявність тих чи тих політичних сил, їх співвідношення, рівень політико-економічного мислення різних верств населення, свідомості політичної еліти та її культури впливають на змістове наповнення концепцій соціальної справедливості. І чим складнішою є організація суспільства, глибший суспільний поділ праці, диференційованіше суспільство, тим складнішими видаються моральні уявлення і соціально-економічні принципи, які схвалюють чи засуджують ступінь, глибину можливих відмінностей між людьми.

Соціальну справедливість визначають як соціально-психологічне сприйняття принципів і форм організації суспільства, що відповідає інтересам людей і соціальних груп [2]. Тобто соціальну справедливість вважають узагальненою моральною оцінкою суспільних відносин, що складуються в соціально-економічній системі. Соціальну справедливість тлумачать як забезпечення того соціального статусу прав і обов'язків усіх соціальних верств,

які реально можливі, які визріли духовно й економічно [3]. Справедливість ототожнюють із чесністю, добросовісністю як основи людського існування [4]. Найважливішими критеріями сучасної соціальної справедливості називають такі: скасування привілеїв та забезпечення рівних можливостей для всіх; забезпечення державою соціального захисту усіх громадян; затвердження нових принципів розподілу доходів та багатств [5]. Соціальну справедливість вважають формою моральної поведінки суспільства в цілому та окремо його суб'єктів [6].

Сутнісно поняття соціальної справедливості як загально визнаної цінності фігурує у міжнародних документах, наприклад, у Міжнародних пактах про права людини, які включають у себе Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.) [7] і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1976 р.) [8]. У цих документах прописано такі положення: забезпечення рівного для чоловіків і жінок права користування всіма економічними, соціальними, культурними, громадянськими і політичними правами; сприяння загальному добробуту в демократичному суспільстві; недопущення обмежень, принижень будь-яких основних прав людини; забезпечення права кожної людини працювати і заробляти собі на життя, а також права кожного на справедливі і сприятливі умови праці, водночас з неможливістю приневолення до примусової чи обов'язкової праці; визнання права кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя тощо [7–8].

Соціальна справедливість зумовлена рівнем матеріальної та духовно-ментальної зрілості суспільства, що визначає міру рівності і нерівності людей та їхніх груп на макро- та мікрорівні. Макрорівень – це рівень національної економіки країни та реалізовувана державна економічна і соціальна політика з відповідними інструментами, пріоритетами і акцентами, переліком державних соціальних гарантій та їх норм і нормативів, системою соціального захисту

тощо та такими показниками результативності економічної і соціальної політики держави як рівень і якість життя населення країни. Мікрорівень – це рівень територіальної громади, де, окрім вироблених державою правил і норм при реалізації економічної і соціальної політики, існують повноваження місцевих органів влади щодо відповідальності за формування і реалізацію місцевих програм соціально-економічного розвитку, які розробляються і впроваджуються з метою вирішення соціально-економічних проблем населення громади та сприяння підвищенню рівня і якості життя жителів територіальної громади.

Так, у Стратегії економічного розвитку міста Полтави на період до 2027 р., розробленої у 2017 р. зазначено таке: «Мета розробки Стратегії полягає у визначенні напрямів і цілей розвитку, які сприятимуть економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності міста та, у кінцевому результаті, покращенню якості життя мешканців... Стратегія спрямована на прискорення місцевого економічного розвитку як процесу стратегічного партнерства влади, громади та бізнесу, що допомагає прискоренню зростання продуктивності місцевої економіки через стимулювання інвестицій у нові і існуючі підприємства, виробництво найбільшої кількості благ та створення максимальної кількості робочих місць за рахунок реалізації переваг конкурентоспроможності міста у порівнянні з іншими містами та регіонами України» [9]. Після укрупнення Полтавської громади у зв'язку з реформою децентралізації та утворення Полтавської міської територіальної громади (ПМТГ) у 2023 р. розпочато розробку Стратегії ПМТГ [10].

Соціально-економічний розвиток – це складний і суперечливий процес, на який впливають позитивні і негативні чинники, для нього характерні періоди прогресу (зростання), які змінюються періодами регресу (падіння). Факторами, які зумовлюють негативну динаміку зміни стану соціально-економічного розвитку є політичні потрясіння і військові дії, соціальні конфлікти, техногенні катастрофи та екологічні катаклізми, що можуть загальмувати розвиток

економіки країни, а іноді і призвести до остаточної загибелі. Соціально-економічний розвиток відображає кореляційну залежність між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем країни і її господарюючих суб'єктів; це процес трансформації відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення [11].

Концепція соціально-економічного розвитку включає три елементи – економічну, соціальну, екологічну складові. Економічна складова концепції спирається на раціональне використання обмежених ресурсів, на економічне зростання, на застосування інноваційних ресурсозберігаючих технологій, технологій замкненого виробничого циклу тощо. Соціальна складова концепції у центрі уваги тримає людину, її ефективну і продуктивну взаємодію, по-перше, з економічним (виробничим) середовищем – працевлаштування, мотивація до праці, доходи, добробут, купівельна спроможність, рівень і якість життя, споживання матеріальних і нематеріальних благ тощо, а, по-друге, із соціальним середовищем – відносини у сім'ї, у колективі, рівень освіти і знання, доступ до суспільних благ, структура потреб та можливість їх задоволення тощо. Екологічна складова концепції зорієнтована на забезпечення цілісності біологічної і фізичної природної системи, підтримки життєздатності екосистеми та стабільності біосфери, утилізації відходів з можливістю повторного їх використання у процесі виробництва, знешкодження шкідливих речовин.

За методологією Державної служби статистики України, соціально-економічний розвиток країни описується такими показниками: середньомісячна заробітна плата, заборгованість із виплати заробітної плати, кількість зареєстрованих безробітних, індекс споживчих цін, обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг сільськогосподарської продукції, обсяг виконаних будівельних робіт, експорт товарів, імпорту товарів, оборот роздрібною торгівлі, вантажооборот, пасажирооборот [12].

Починаючи від лютого 2022 року, після широкомасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України, статистичні дані є закритою інформацією. Але відомо, що соціально-економічний розвиток є циклічним: зміни обсягів виробництва, рівень ділової активності мають велике значення для вирішення суспільством своїх соціально-економічних проблем. Так, скорочення обсягів виробництва (спричинених зокрема і воєнними діями на території України) негативно впливає на рівень і якість життя людей: на зайнятість – у сторону її зниження, на доходи – у сторону їх зниження, на рівень і якість життя – у сторону їх зниження, на споживання і заощадження – у сторону їх зниження, на задоволення нагальних потреб і потреб індивідуального розвитку – у сторону неможливості їх задоволення на достатньому для нормальної життєдіяльності рівні, врешті – на соціальну справедливість щодо розподілу економічних благ – у сторону зростання несправедливості, відходу від унормованої рівності, поширення і поглиблення бідності.

Таким чином, необхідність дотримання соціальної справедливості є центральною проблемою людства упродовж усього історичного процесу розвитку суспільства. Соціальну справедливість характеризують як об'єктивно зумовлену рівнем матеріальної і духовної зрілості суспільства міру рівності і нерівності різних індивідів та соціальних груп. Соціально-економічний розвиток як залежність між рівнем економічного розвитку і вирішенням соціальних проблем економічних суб'єктів країни, зокрема населення, безпосередньо пов'язаний із соціальною справедливістю, оскільки зміни основних макроекономічних показників мають суттєве значення для вирішення суспільством поточних і перспективних соціально-економічних проблем. Отже, соціально-економічний розвиток і соціальні справедливості є взаємопов'язаними процесами і явища соціально-економічних систем будь-якого рівня – від глобального до мікрорівня (територіальної громади).

ЛІТЕРАТУРА

1. Пилипенко Г. М. Соціальна справедливість: сутність, концепції, та місце у ліберальному проекті України. *Академічний огляд*. 2013. № 1. с. 24–31. URL : <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/4.pdf>
2. Кузьмичов А. І., Медведєв М. Г. Національна економічна енциклопедія. 2017. URL : <http://vocable.ua/termin/tenevaja-cena.html>
3. Тичина А. К. Соціальна справедливість – запорука стабільності і розвитку. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2008. Вип. 24. С. 15–18.
4. Шелевер Н. В. Принцип справедливості у філософії античних філософів. Вісник Запорізького національного університету. *Юридичні науки*. № 4. Том 2. 2020. URL : https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34267/1/Публікація_Шелевер.pdf
5. Стрілець А. О. Поняття соціальної справедливості в умовах сучасного розвитку економіки України. URL : <https://conferencekneu.wordpress.com/2017/04/21/стрілець-а-о-поняття-соціальної-справ/>
6. Комарова О. О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів. *Соціальна політика*. 2008. № 4. С. 106–112. URL : https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/04/106-112_no-2_vol-25_2008_UKR.pdf
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043?find=1&text=справедливість#Text
9. Стратегія економічного розвитку міста Полтави на період до 2027 року. URL : <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Strategiya-Poltava.pdf>
10. Стратегія Полтавської міської територіальної громади (2023–2027 рр.). Проект. URL : <https://www.rada-poltava.gov.ua/display/22907>
11. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. *Ефективна економіка*. № 6. 2012. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1195#:~:text=Термін%20«соціально-економічний%20розвиток»,ектами%20та%20соціальними%20групами%20населення>
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>